

Kungsåra kyrka

Ommålning av sakristietak

Antikvarisk rapport

Kungsbyn 12:1
Kungsåra socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Kungsåra kyrka

Ommålning av sakristietak

Antikvarisk rapport

Kungsbyn 12:1
Kungsåra socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2012

Omslagsfoto: Kungsåra kyrka och kyrkogård sedd från öster. Foto: Helén Sjökvist.

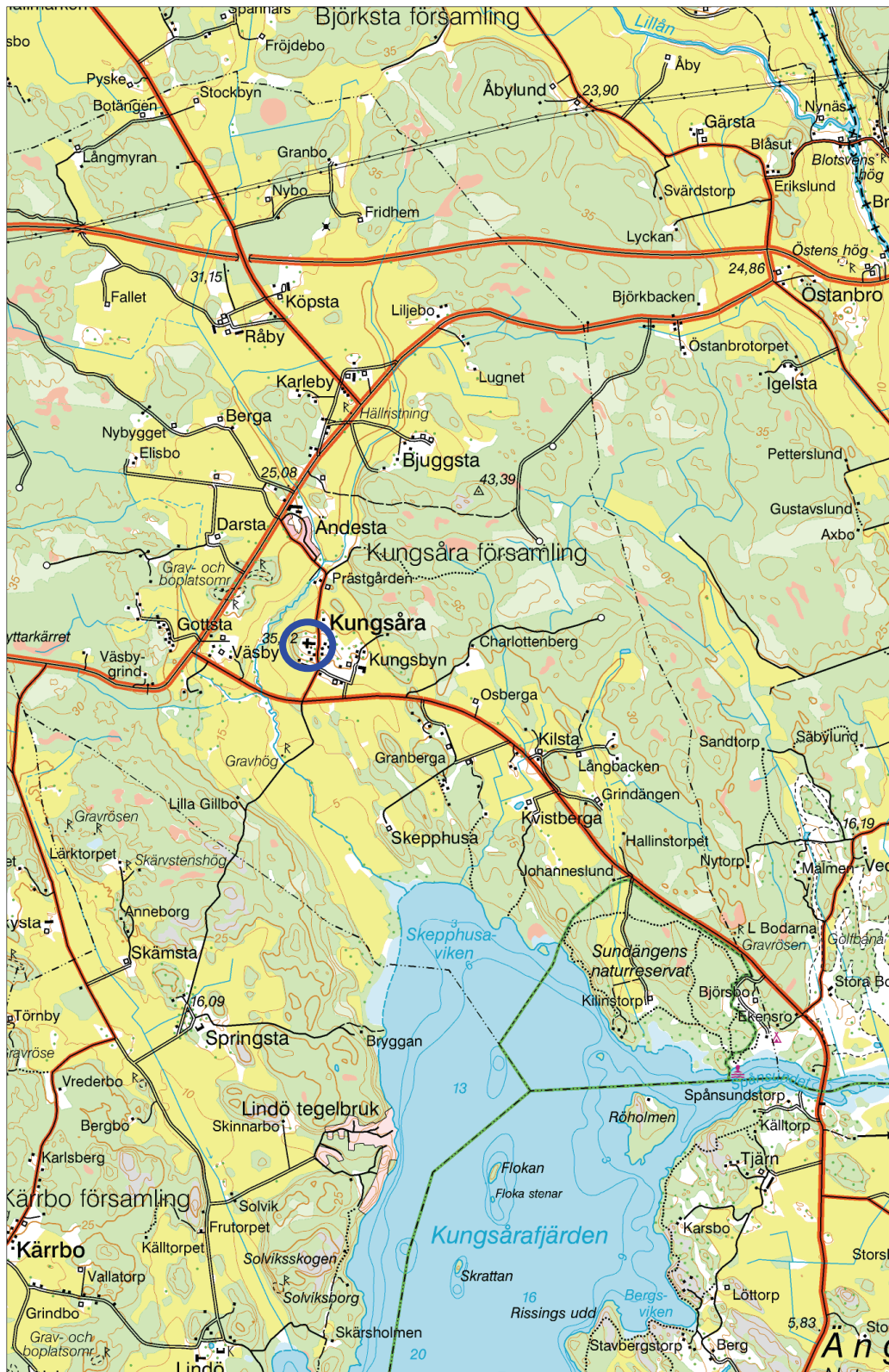
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-200-5

Tryck: Just Nu, Västerås 2012.

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Tidigare reparationer av tak.....	5
Genomförande	7
Referenser.....	10
Kart- och arkivmaterial	10
Otryckta källor.....	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Figur 1. Kyrkans läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

I samband med den takomläggning som utfördes på kyrkan 2008 var sakristians tak i det första skedet planerat att läggas om. Plåttäckningens höga ålder gjorde emellertid att man på grund av antikvariska hänsyn måste tänka om, och det beslöts att taket istället skulle bevaras och endast målningsbehandlas. Arbetet kom emellertid inte att slutföras förrän under sommaren 2012. Stiftelsen Kulturmiljövård har medverkat som antikvarier på uppdrag av Västerås kyrkliga samfällighet.

Bakgrund

Kungsåra kyrka uppfördes 1751-53 på grunden av medeltidskyrkan, vilken troligen härstammade från 1300-talet.¹ Den ursprungliga stenkyrkan hade relativt kort och bred plan, med sakristia utbyggd mot norr. I östra gaveln fanns ett trekopplat fönster. Över kyrkorummet var ett tak av trä. Vid nyuppförandet av kyrkan på 1700-talet revs det äldre långhuset och endast sakristian behölls.² Långhuset försågs med ett för tiden modernt brutet takfall som valmades över östra gaveln. Takfallen spåntäcktes. Över det nya vapenhuset i väster restes ett 11 alnar högt torn av gråsten. Över kyrkorummet slogs två flacka kryssvalv av tegel.

Figur 2. Teckning av den gamla kyrkan i Kungsåra ur Olof Graus "Beskrivning över Västmanland..." från 1750-talet.

Tidigare reparationer av tak

Då tornbygget skulle slutföras visade det sig att valven i vapenhuset och vapenhusets västra vägg fick omfattande sprickbildning.³ Valven fick stabiliseras och först efter detta återupptogs det avstannade tornbygget, under ledning av murmästare Jöns Berg från Sala som även upprättat ritningar. I september 1772 var klockvåningen färdig och klockorna kunde flyttas från den gamla klockstapeln. Tornet fick även en lanterninformad överbyggnad som spåntäcktes.

¹ RAÄ byggnadsregister tillgängligt 2001-02-14.

² Hammarskiöld 2004.

³ Hammarskiöld 2004.

I mitten av 1800-talet krävdes återigen insatser för att säkra kyrkans fortbestånd. Arbetet inleddes 1846 då sprickor i tornets rämnade mur lagades. Sakristians medeltida murverk lagades etappvis med tegel och spåntäckningen på dess yttertak blev 1850 ersatt med skivplåtar, varav flertalet ännu ligger kvar. I början av 1880-talet ersattes södra och östra takfallets spåntäckning med asfaltpapp som tjärades och sandades.

År 1894 fick långhustaket en ny täckning av falsad järnplåt. Det gamla undertaket av bräder behölls dock efter mindre reparationer. Efter två år målades taket. Tornöverbyggnaden och lanterninens spånklädda takfall plåtkläddes först 1907. Under åren 1954–56 genomfördes en stor upprustning som bl.a. innebar att man installerade elektrisk värme, med följderna att skorstenarna kunde tas bort från taket. Under 1900-talet har plåttaket målats om vid flera tillfällen. År 1969 målades taket men resultatet blev så dåligt att man tre år senare målade taket på nytt, denna gång med en syntetisk täckfärg över oljefärgen. Vid den stora yttre renovering som kyrkan genomgick 1985 lagades sakristietaket och målades återigen med en standoljeförstärkt linoljefärg efter att plåten först grundats med blymönja. Senaste ommålningen genomfördes 1998, även då med oljefärg.

År 2008 ansågs det gamla plåttaket helt uttjänt och man fick tillstånd från länsstyrelsen att byta. Taket lades om med en modern stålplåt med polyesterbelagd yta som skall vara ommålningsbar. Falsarna utfördes dubbla och lades med så liten förskjutning som möjligt för att efterlikna det gamla takets skivtäckning. Sakristians gamla plåttäckning undantogs emellertid från arbetet då det kulturhistoriska värdet ansågs särskilt högt och att taket därför skulle bevaras.

Figur 3. Odaterad bild på Kungsåra kyrka, sedd från öster. Sakristians skorsten finns fortfarande kvar vilket gör att bilden bör vara tagen före 1954–56 års renovering. VLM arkiv.

Genomförande

Taket på sakristian är särskilt utpekat som kulturhistoriskt värdefullt i den karakterisering av kyrkan som utfördes av Västerås stift 2005. ”Sakristians plåttak är till sina äldsta delar från 1850. Alltjämt består taket av enkelfalsade plåtar i småformat. Detta utförande är angeläget att bibehålla och reparationer måste anpassas därefter.”

I samband med målningsarbetet handskrapades taket och stålborstades till fast underlag innan målning. Därefter grundades taket med Isotrol rostgrundolja, en opigmenterad grundfärg baserad på alkylid och linolja som skulle stabilisera de rostiga partierna och minska behovet av mönja.

Mellanstrykningen utfördes med Isoguard Pansar, en oljebaserad rostskyddsfärg som innehåller järnglimmer. Slutligen ströks taket två gånger med Lasol utvändig linolfärg från Engwall och Claesson, vilket är en linoljebaserad oljefärg baserad på svensk rå, kallpressad linolja.

Figur 4. Sakristietakets östra sida före åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 5. Rostiga partier på östra takfallet mot långbusväggen. Plåtarna är uppvikta mot fasaden. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 6. Sakristietakets östra sida med kraftigt flagnande färg och rostiga partier. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 7. Västra takfallet före åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 8. Tidigare mönjade partier i nederkanten av taket. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 9. Rostangrepp i anslutningen mot långbusväggen. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 10 och 11. Östra takfallet efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 12. Östra takfallet mot långhusväggen har rengjorts från rost och målningsbehandlats. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 13. Västra takfallet efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 14. Västra takfallet efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 15. Västra takfallet efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Fotografier och arkivmaterial i VLM arkiv.

Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf. 2004. Karakterisering av Kungsåra kyrka. Västerås stift.

RAÄ byggnadsregister tillgängligt 2001-02-14.

Litteratur

Grau, Olof. 1754. Beskrifning öfver Wästmanland med sina städer, härader och socknar. Utg. av Västmanlands Allehanda. Nytryck 1904. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	11087
Länsstyrelsen dnr:	433-9906-06
Fastighetsbeteckning:	Kungsbyn 12:1
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Kungsåra
Beställare	Västerås kyrkliga samfällighet
Entreprenör:	Målerispectrum Västerås
Antikvarisk kontroll:	Helén Sjökvist Stiftelsen Kulturmiljövård Stora gatan 41 72212 Västerås

